

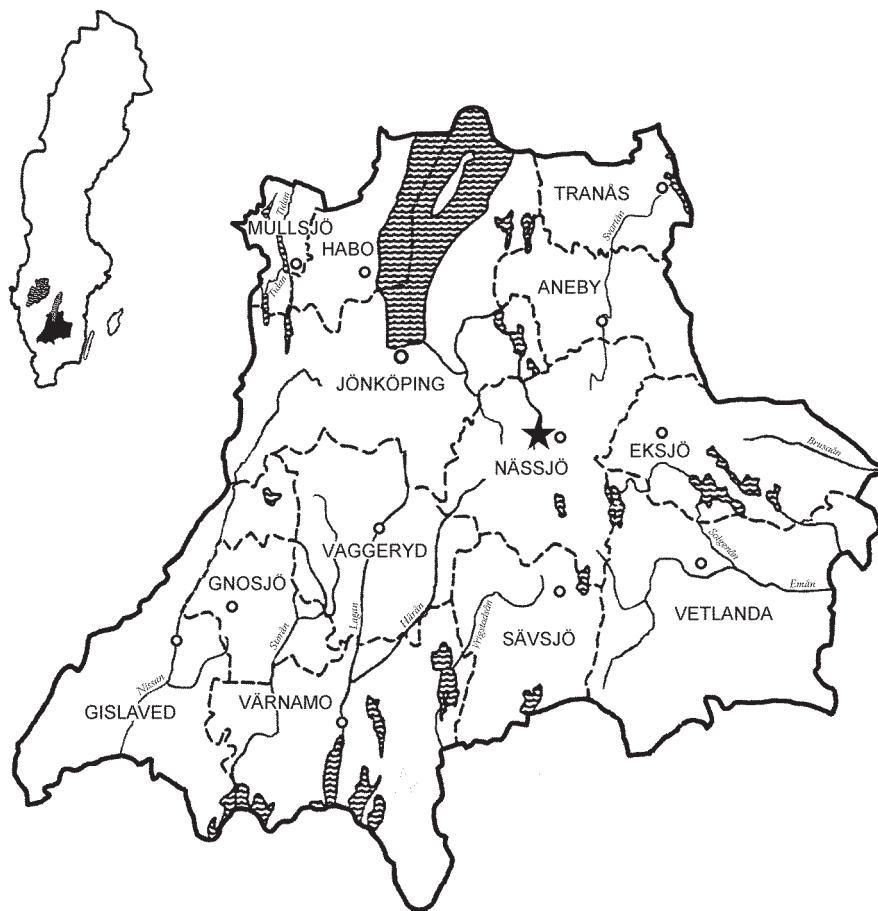
Lunnestorp 1:3

Kompletterande arkeologisk utredning etapp 1 inför
vindkraftsetablering inom fastigheten Lunnestorp 1:3,
Barkeryds socken i Nässjö kommun, Jönköpings län

Lunnestorp 1:3

Kompletterande arkeologisk utredning, etapp 1, inför vindkraftsetablering inom fastigheten Lunnestorp 1:3, Barkeryds socken, i Nässjö kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Jörgen Gustafsson och Mikael Nordström
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Arkitektkopia

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

ISSN: 1103-4076

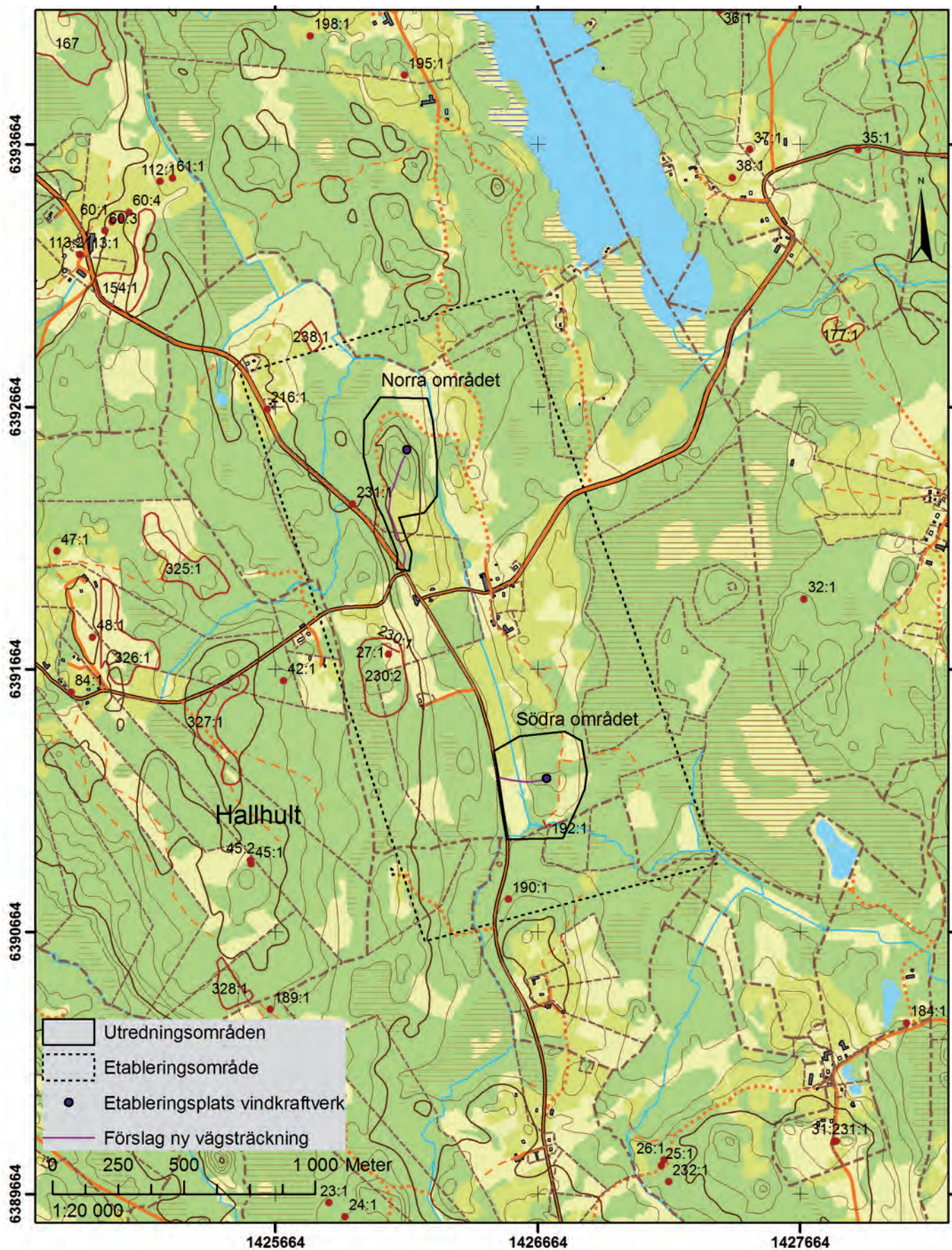
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2010

Innehåll

Inledning.....	7
Målsättning och metod	7
Topografi.....	7
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	7
Tidigare undersökningar.....	8
Resultat.....	8
Norra området.....	8
Södra området.....	9
Kartanalys.....	10
Bedömning av fossila åkerlämningarna.....	11
Sammanfattning och åtgärdsförslag.....	11
Administrativa uppgifter.....	12
Referenser.....	12

Bilagor

- Bilaga 1. Kartor över Norra området
- Bilaga 2. Kartor över Södra området

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan med utredningsområdena markerade. Röda punkter anger fornlämningar enligt fornminnesregistret, FMIS. Skala 1:20 000

Inledning

Jönköpings läns museum utförde under våren 2010 en kompletterande arkeologisk utredning etapp 1 på fastigheten Lunnestorp 1:3 i Barkeryds socken, Nässjö kommun (jfr Jlm.rap. 2009:14). Utredningen genomfördes med anledning av planerad byggnation av två vindkraftverk. Området omfattade en sammanlagd yta på ca 24 ha. Beställare var Smålandsvind AB och fält- och rapportansvarig var Jörgen Gustafsson, arkeolog vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Syftet med utredningen var att ta reda på om det fanns fasta forn- eller kulturlämningar i området som inte var kända sen tidigare samt att ge länsstyrelsen underlag för att bedöma om det fanns områden som kunde innehålla under mark dolda lämningar, t.ex. gravar eller boplatzlämningar.

Uppdraget genomfördes genom okulär fältbesiktning inom de för verken markerade områdena. Påträffade lämningar mättes in med handburen GPS. Nyare och äldre kartmaterial har granskats över hela etableringsområdet

Topografi

Exploateringsområdet ligger ca 1 mil väster om Nässjö strax norr om Fredriksdal vid byn Lunnestorp. Området består av en blandning mellan brukad mark och skogsmark. Lunnestorp ligger mellan sjöarna Kansjön, Törsbosjön och Fredriksdalasjön på en nivå av drygt 300 meter över havet. Jordarterna i området består av isälvs-sediment, lerig morän och berg i dagen

Området för det södra verket ligger strax söder om Lunnestorp, delvis i utdikad åkermark och delvis i skogsmark. Öster om åkern tar ett skogsparti vid vilket ligger på en långsträckt ås. Skogen bestod av framförallt granskog, både äldre och nyplanterad längst uppe på krönet.

Det norra området ligger även det på en åsliknande höjd vars södra del består av åkermark. Det nordligaste delen består av skogsmark med beklädd mestadels av granskog.

Fornlämnings- och kulturmiljö

I närheten av etableringsområdet finns en registrerad kvadratisk stensättning (RAÄ 27:1) som dock ligger ca 250 meter väster om vägen på betryggande avstånd från utredningsområdena. I övrigt finns också en kvarnlämning (RAÄ 192:1) längst i söder i området för det södra vindkraftverket. Väster om etableringsområdet ligger också ett röjningsröseområde (RAÄ 230:2)

FIGUR 2. Stenmur, ID 3, längs åkermarkens västra kant i det norra området. Den nya vägen planeras gå ungefär längs denna sträcka, men muren bör lämnas intakt i största möjliga mån. Foto: Mikael Nordström.

FIGUR 3 OCH 4. Stenmur, ID 4, med öppning. Ligger i huvudsak utanför utredningsområdet, berörs troligen ej. Muren bör lämnas intakt. Foto: Mikael Nordström.

FIGUR 5. Översikt från norr över det norra områdets södra del. I höger bildkant planeras den nya vägen. Stenmur, ID 4, syns i bildens mitt. Foto: Mikael Nordström.

Tidigare undersökningar

I Barkeryds socken har enstaka arkeologiska insatser genomförts tidigare. Redan 1883 karterade Axel Ramm ett gravfält i Esperyd (JLM dnr 99001/1883). 1977 undersöktes en rundstensättning (RAÄ 86) i samband med en planerad grustäkt i Barkeryd (Lundström 2000). Vid breddning av en väg inom fastigheten Ribbingsnäs 2:11 invid RAÄ 72 undersöktes resterna av en domarring. Undersökningen genomfördes år 1984 och en gravgömma bestående av en kruka med brända ben och en vertikalt stående kniv framkom (Varenius 1991).

Flera insatser inför vindkraftsetableringar har även genomförts söder om det här aktuella utredningsområdet. I både Topperyd, Kansjö och i området öster om Hiarum och Berg samt Hallhult har arkeologiska utredningar gjorts tidigare (Wennerberg 2008, 2009a, b och c).

Resultat

Norra området

Det norra området ligger på en tydligt markerad höjd norr om Lunnestorp. Den planerade tillfartsvägen kommer ifrån SSV och upp mot höjden längs ett äldre åkerlandskap. Flera mäktiga stenmurar är placerade längs åkrarna och precis intill den planerade vägen löper en större stenmur (ID 3). Uppe på höjden, i området för det tilltänkta vindkraftverket, är marken beklädd med framförallt granskog. Ca 10 meter norr om den nuvarande gränsen mot åkern ligger resterna av en hägnad av sten (ID 2), vilket visar att åkern i ett tidigare skede sträckt sig ytterligare en bit upp mot höjden. En titt på 50-talsekonomen avslöjar att åkern gick upp mot den aktuella stengårdsgården på 1950-talet. Så var dock inte fallet vid en titt på

skifteskartorna, där åkern låg en bit söderut.

Sammantaget registrerades ca 70 röjningsrösen (ID 1) inom utredningsområdet varav ca 20 låg i skogsområdet där vinkraftverket ska ligga. De övriga låg på och i anslutning till öppen mark som fortfarande brukas på ett eller annat sätt. Röjningsrösen bestod av stenar med en storlek på ca 0,2-0,4 meter i diameter och mätte ca 2-4 meter i diameter.

Södra området

FIGUR 6. Röjningsrösen i den norra delen av det norra området, ID 1. Foto: Mikael Nordström.

Inom det södra området påträffades röjningsrösen (ID 5) inom i stort sett hela det östra skogsområdet. Röjningsrösen bestod av ett stenmaterial med storlekar omkring, 0,2-0,4 m i diameter och var ca 2-4 meter i diameter. Sammanlagt påträffades ca 75 röjningsrösen i området. På områdets högsta punkt, längst i öster låg en tät granplantering vilket försvårade inventeringen. Dock kunde konstateras att det fanns röjningsrösen även där efter att ha gått ett par stråk i planteringen. Planteringen är av den anledningen inte heltäckande inventerat. På gränsen mellan åkern och skogsområdet låg också ett par stenmurar (ID 6). Dessa bildade en öppning in mot skogsområdet och har förmodligen fungerat som en port in i ett inhägnat område. I östra delen av området finns ett parti av den gamla landsvägen genom Lunnestorp, idag förvandlad till en skogsväg. Längst i söder finns också en kvarnlämning RAÄ 192:1, enligt FMIS bestående av två kallmurade gråstensvallar (NNV-SSÖ) och ÖNÖ-VSV), 20 m respektive 10 m l och 1 - 1,5 m h placerade i vinkel mot varandra. I huvudsak övertorvade. I S delen av området innanför dessa vallar finns ett ca 10x10 m stort område som har talrika kännbara stenar under torven. Det är möjligen resten av kvarngrunden. Kvarnen finns markerad på både storskifteskartan och laga skifteskartan från 1809 respektive 1855. Kvarnlämningen berörs troligen inte.

ID	Lämningstyp	Beskrivning	Status	Åtgärd
1	Fossil åker	Röjningsrösen, äldre karaktär, ca 300x80-120 m (N-S) bestående av ca 70 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna i huvudsak ca 2-4 m i d., vanligen 0,2-0,4 m stora stenar, ställvis större.	R	FU
2	Hägnad	Stenmur, hopsjunken, men sentida karaktär, ca 140 m l (Ö-V), ca 1,5-2 m br, 0,3-0,6 m hög av 0,2-0,4 m st stenar. I mitten finns en öppning, ca 3 m stor. Stenmuren avgränsar till delar norra delen av en åker enligt ekonomisk karta från 1950-tal. Enstaka röjningsrösen av yngre karaktär omger stenmuren.	ÖKHL	Hänsyn Dokumentation
3	Hägnad	Stenmur, vällagd, sentida karaktär, sammanlagt ca 140 m l (NV-SO), vinklar av efter 100 m mot OSO i 40 m, ca 2-4 m br, 0,8-1,2 m hög av 0,3-0,5 m st stenar. Stenmuren avgränsar till delar västra delen av en åker/hage..	ÖKHL	Hänsyn Dokumentation
4	Hägnad	Stenmur, vällagd sentida karaktär, sammanlagt ca 80 m l (NNV-SSO), ca 6-8 m br, 1,0-1,4 m hög av 0,3-0,5 m st stenar. I mitten finns en öppning, ca 3-4 m bred. Stenmuren löper i mitten av åker/hage.	ÖKHL	Hänsyn Dokumentation
5	Fossil åker	Röjningsrösen, äldre karaktär, ca 280x70-180 m (NV-SO) bestående av ca 75 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna vanligen ca 2-4 m i d., vanligen 0,2-0,4 m stora stenar, ställvis större.	R	FU
6	Hägnad	Stenmur, sentida, ca 50 m l (N-S), ca 1,5-2 m br, 0,4-0,6 m hög av 0,2-0,4 m st stenar, på mitten en öppning ca 3 m bred, söder därom vinklar stenmuren även av i 90 grader åt Ö.	ÖKHL	Hänsyn Dokumentation
7	Fossil åker	Röjningsrösen, yngre karaktär, ca 90x15-60 m (NV-SO) bestående av ca 20 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna vanligen ca 3-5 m i d., vanligen 0,3-0,4 m stora stenar, ställvis större	ÖKHL	Hänsyn Dokumentation

TABELL. Nypåträffade lämningar.

Kartanalys

Den fossila åkermarken som har karterats norr och söder om Lunnestorps bytomt kan kopplas ihop med de röjningsrösen som finns i storskifteskartan från 1809 och lagaskifteskartan från 1855. Det fossila åkermarksområdet i norr förefaller vara en naturlig fortsättning på det som är åkermark vid 1800-talets början. Detta kan tolkas så att åkerarealen har krympt och att man lagt delar av den i långtidsträda som sedan har permanentats.

Den fossila åkermarken i söder ligger något längre ifrån den åkermark som man ser i 1800-talskartorna. Här är alltså inte sambandet lika uppenbart mellan den karterade åkern och den vi kan belägga från sen historisk tid.

Det finns dock anledning att koppla den fossila åkermarken norr och söder om Lunnestorp till de processer som sker i landskapet i samband med övergången till tresäde under perioden 1550–1620. Under genomgången av de geometriska jordeböckerna från 1640-talet kunde konstateras att spridd bebyggelse flyttats ihop till gemensamma bytomter. När detta skedde är osäkert, men det finns en hel del som tyder på att denna process sker samtidigt som åkermarken regleras om till tre gårdar och en nyskiftning av åker och äng görs (Vestbö-Franzén 2005:80–84, 109–111).

Man kan således pröva hypotesen att den karterade åkermarken är åker som tidigare tillhört de två gårdarna i Lunnestorp, men att delar av åkermarken övergavs i samband med införandet av tresäde och en inflyttning till en gemensam bytomt. Den karterade åkermarken skulle således ha slutat brukas någon gång under 1500-talets senare hälft. Hur länge brukningen då hade pågått är en annan fråga. Lunnestorp är dock en bebyggelseenhet med medeltida belägg. År

1460 beskrivs Lunnestorp och det som där under ligger och legat haver, vilket dels visar att det finns ett det vid denna tid finns ett tidsdjup i bebyggelsen samt att den har haft underliggande nyttigheter, och eventuellt gårdar. I så fall bör Lunnestorp tolkas som en by. Det något skeva hemmanstalet på de två gårdarna år 1809: 1 helt + $\frac{1}{4}$ (förmedlat till $\frac{1}{8}$) hemman ger inte någon glasklar bild av huruvida Lunnestorp varit en by under historisk tid. Här måste kamerala källor konsulteras.

Ortnamnet Lunnestorp finns belagt från 1469 *Lwdhingstorp*. Från 1716 dyker dagens stavning upp. Förleden kan vara ett binamn *Ludhing* med efterleden torp - 'nybygge' (Agertz 2008, s 155).

Bedömning av de fossila åkerlämningarna

Utifrån inventering och kartanalys är det rimligt att anta att de områden med röjningsrösen som karterats i norr respektive söder övergavs senast under 1500-talet. Det innebär sannolikt att odlingsmarken har ett medeltida eller kanske till och med ett förhistoriskt ursprung. Det saknas dock förhistoriska gravar i det absoluta närområdet varför det är mest troligt att de speglar en medeltida uppodling. Det finns dock även inslag med röjningsrösen av yngre karaktär i områdena som visar att man nyttjat dessa även i senare tid.

De mäktiga stenmurarna i och i anslutning till det norra områdets ängs och hagmarker har tillkommit under 1800-talet, efter skiftena. Även om de är av yngre karaktär har de ett stort kulturmiljövärde och är viktiga för upplevelsen av landskapet.

Sammanfattning och åtgärdsförslag

I utredningsområdena har påträffats röjningsrösen och hägnader i form av stenmurar. Två områden med röjningsrösen (ID 1 och ID 5) har bedömts som fast fornlämning utifrån karaktär och det faktum att några åkrar i de aktuella områdena inte har kunnat beläggas i det äldre kartmaterialet. Åtgärdsförslaget blir därför en arkeologisk förundersökning. Beroende på i hur stor omfattning röjningsröseområdena kommer att beröras får man ta ställning i ett senare skede vilka mer specifika åtgärder som anses nödvändiga vid en eventuell förundersökning. Se även tabell och kartor.

De mäktiga stenmurarna i det norra området (ID 3 och 4) är av relativt sent datum, men eftersom de har ett stort upplevelsevärde bör de i största möjliga mån lämnas utan ingrepp. Stenmuren i skogen (ID 2) som ansluter till 50-talsåkern är inte av samma dignitet men bör också skonas så långt det är möjligt. De tiotalet röjningsrösen som ligger i norra områdets södra del är också av yngre karaktär (ID 7). De nya lämningarna 2, 3, 4, 6 och 7 är av yngre datum och har bedömts som övriga kulurhistoriska lämningar där hänsyn och eventuellt en viss översiktlig dokumentation kan bli aktuell som åtgärd.

Inom området finns också en kvarnlämning allra längst i söder. Den ligger dock så perifert i förhållande till den tänkta uppställningsplatsen samt nya vägen att den inte bör komma att beröras.

Länsstyrelsen beslutar om ytterligare åtgärder.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd: 431-15661-09
 Jönköpings läns museums dnr: 350/09
 Beställare: Smålandsvind AB
 Fält- och rapportansvarig: Jörgen Gustafsson
 Fältpersonal: Mikael Nordström
 Fältarbets tid: 2010-04-16–2010-04-19
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Nässjö kommun
 Socken: Barkeryds socken
 Fastighetsbeteckning: Lunnestorp 1:3
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad 6E 8f
 Koordinater: x6391943 y1426482
 Undersökningsyta: 24 ha
 Fornlämningstyp: Röjningsröseområde
 Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 2008. Jönköping.
- Lundström, S. 2000. *Fornlämning 86- övervuxen stensättning. Inför utvidgning av befintlig grustäkt inom Södra Skattegården 1:3*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2000:23. Jönköping.
- Varenius, B. 1991. *Arkeologisk undersökning av en nyupptäckt domarring RAÄ 72, Barkeryd sn, Nässjö kommun*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1991:11. Jönköping.
- Wennerberg, R. 2008. *Fossila odlingspår i Topperyd. Arkeologisk utredning, etapp 1, inför planerad vindkraftsetablering inom fastigheten Topperyd 2:1*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2008:92. Jönköping.
- Wennerberg, R. 2009a. *Röjningsrösen och kolbottnar. Inför planerad vindkraftsetablering väster om Fredriksdal*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2009:08. Jönköping.
- Wennerberg, R. 2009b. *Mer vindkraft i Topperyd. Inför planerad vindkraftsetablering*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2009:15. Jönköping.
- Wennerberg, R. 2009c. *Vindkraft i Hallhult och Tapplarp, inför planerad vindkraftsetablering*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2009:14. Jönköping.

Arkiv

F-Topo. Databas över ortnamn och äldsta belägg inom Jönköpings län.

Upprättad av Jan Agertz. Jönköpings läns museum.

Jönköpings läns museums antikvarisk-topografiska arkiv.

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS).

Kartunderlag

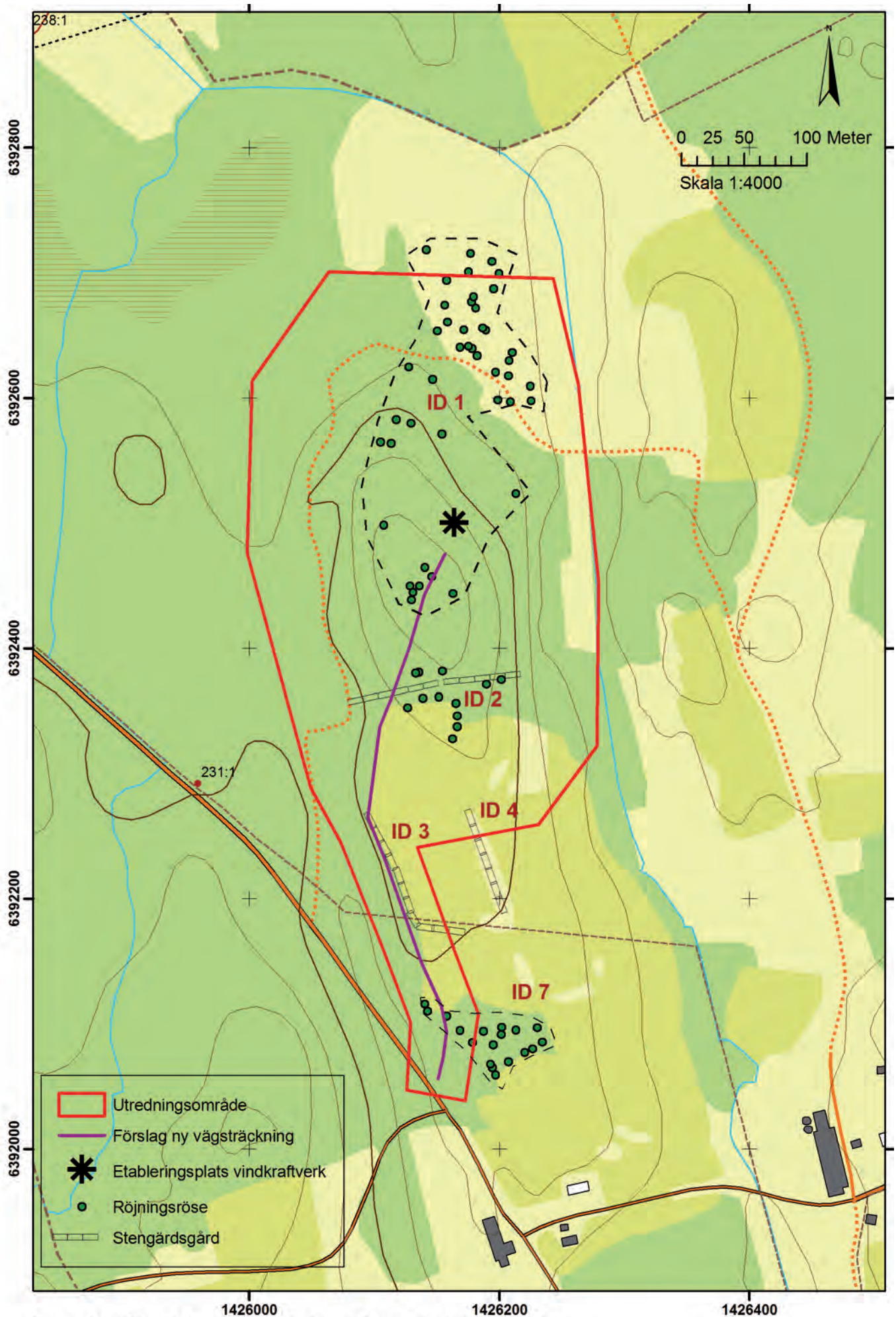
Generalstabskartan Nässjö, RAK-id J243-27-1, 1875.

Sveriges geologiska undersökning SGU Ser. Ah nr 11 Specialkarta. Berggrunden i Jönköpings län.

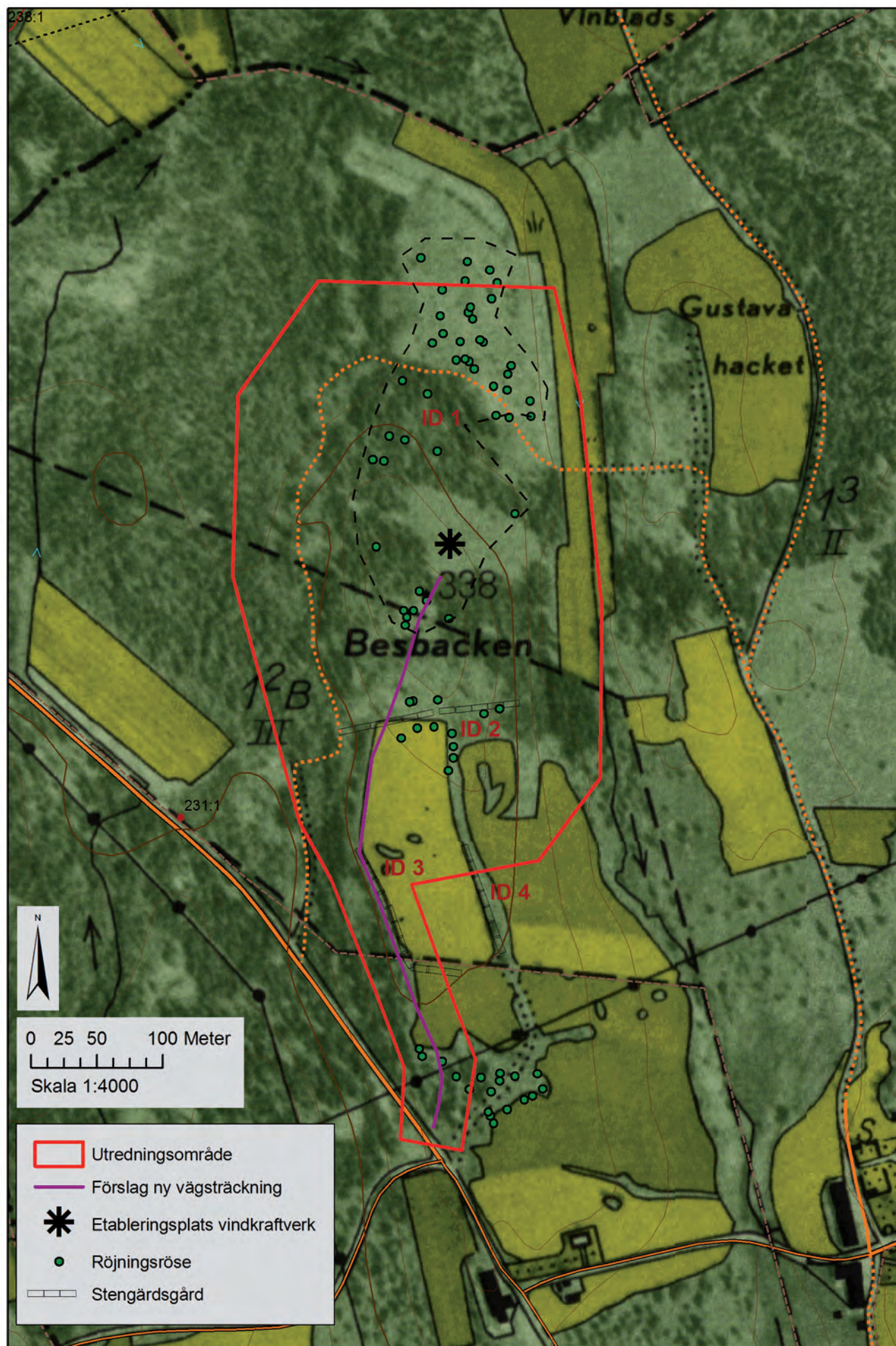
Lantmäteriets arkivsök:

E9-24:1. Lunnestorp. Storskifte 1809 upprättad av David Ullrik Montelin.

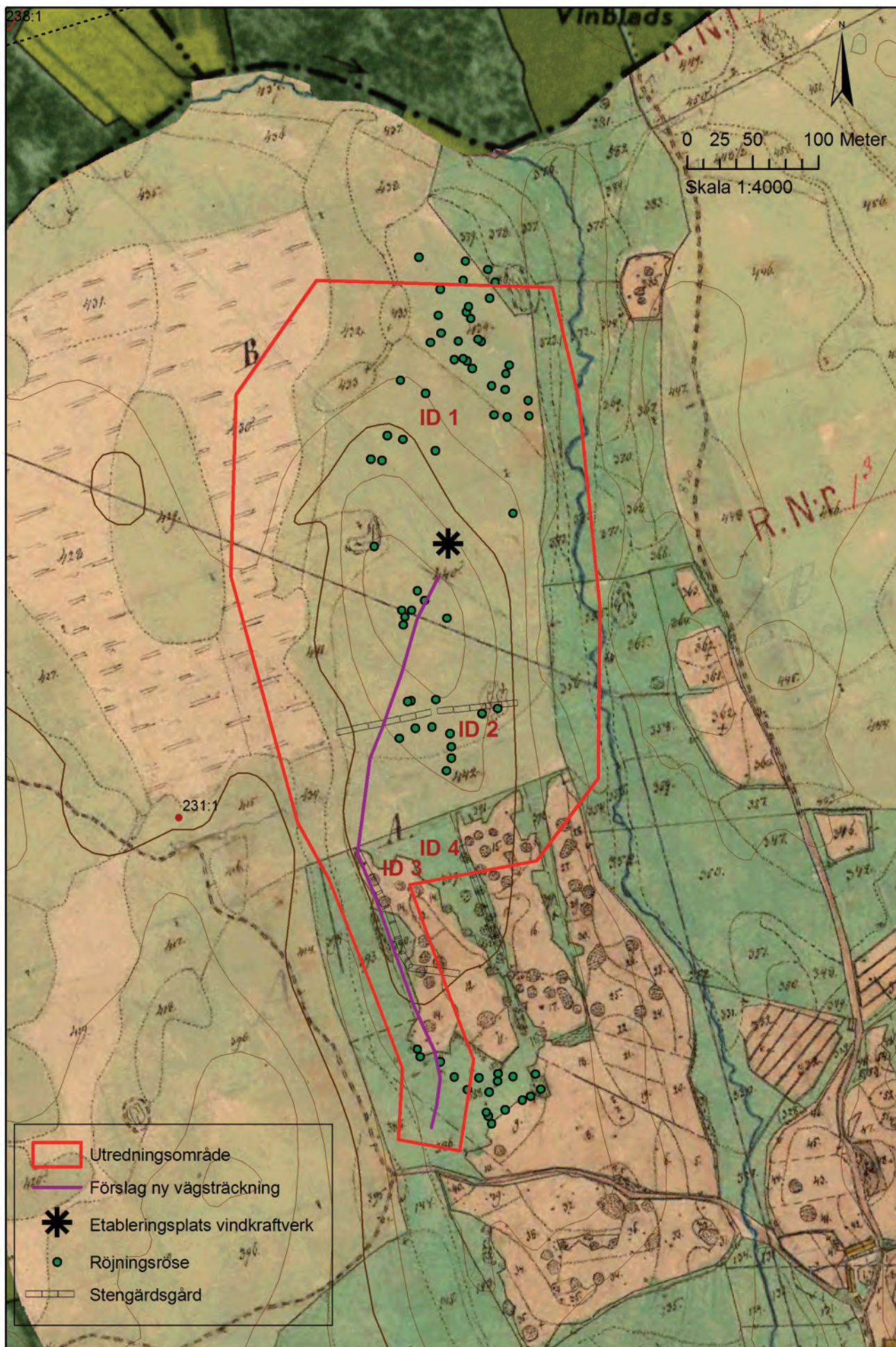
E9-24:3. Lunnestorp. Laga skifte 1854. August Johan Engström.

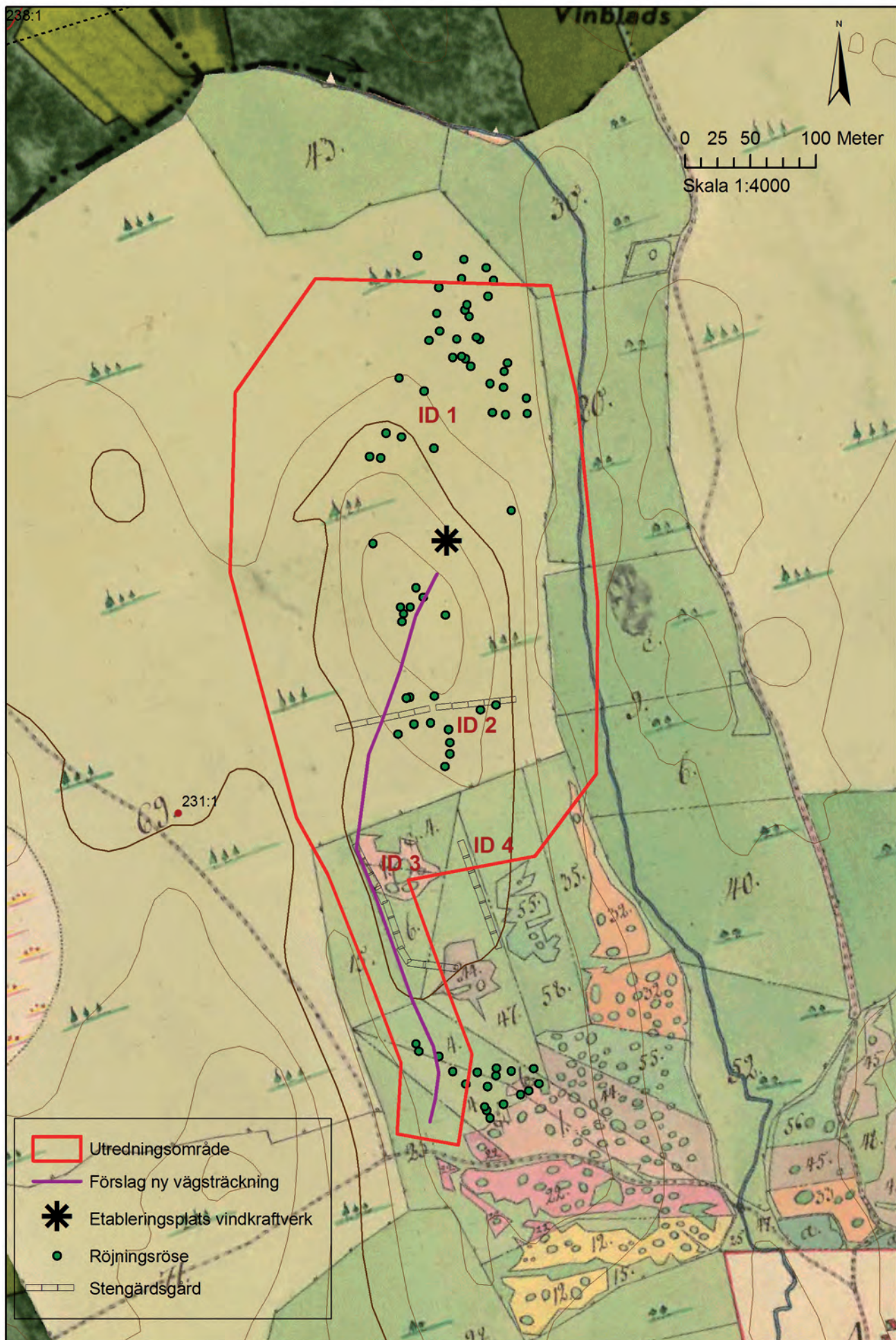
Lunnestorp. Resultat av fältinventeringen. Norra utredningsområdet.
Röd punkt anger fornlämning enligt fornminnesregistret, FMIS.

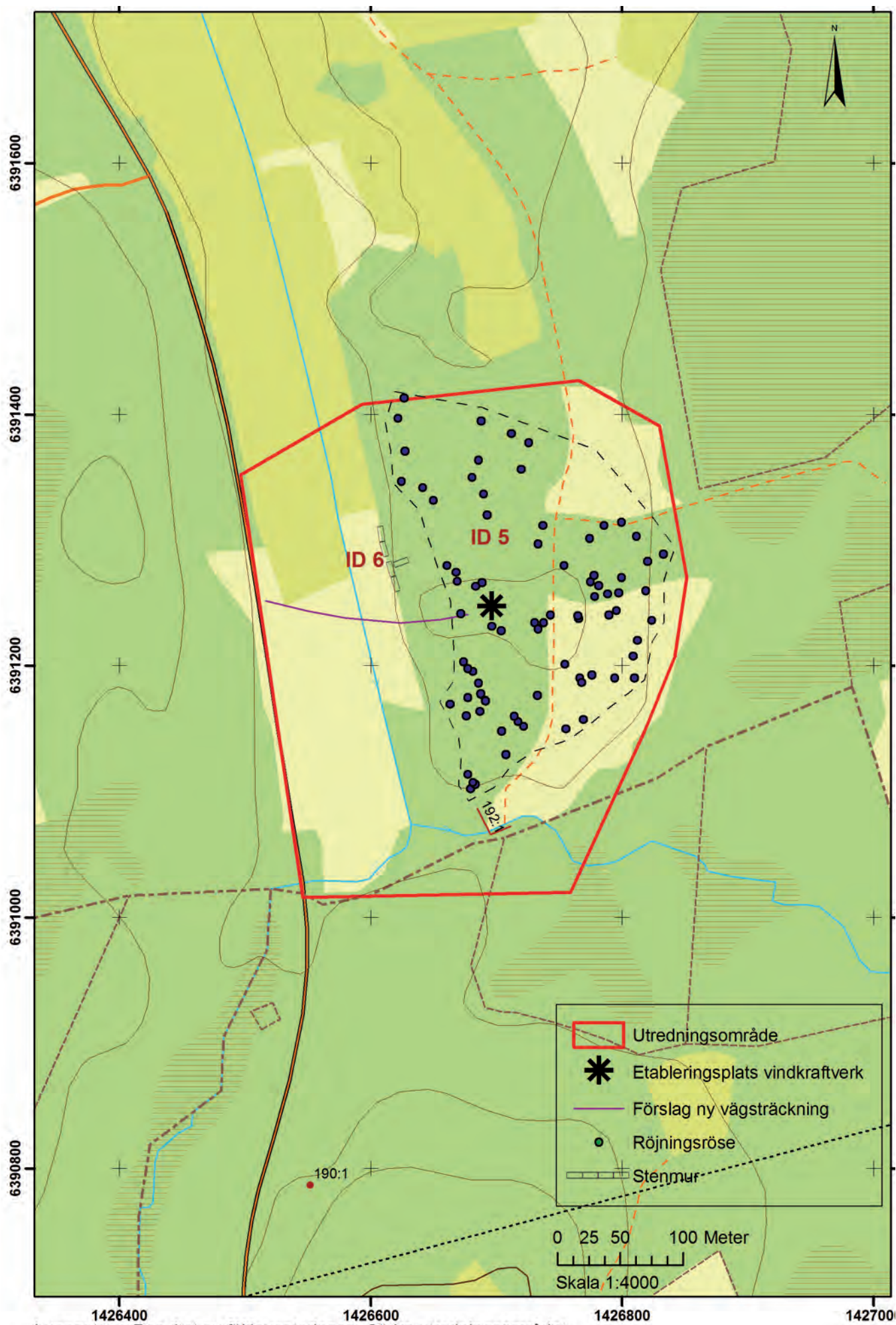
Lunnestorp. Ekonomiska kartans landskap 1950 - tal. Norra utredningsområdet.

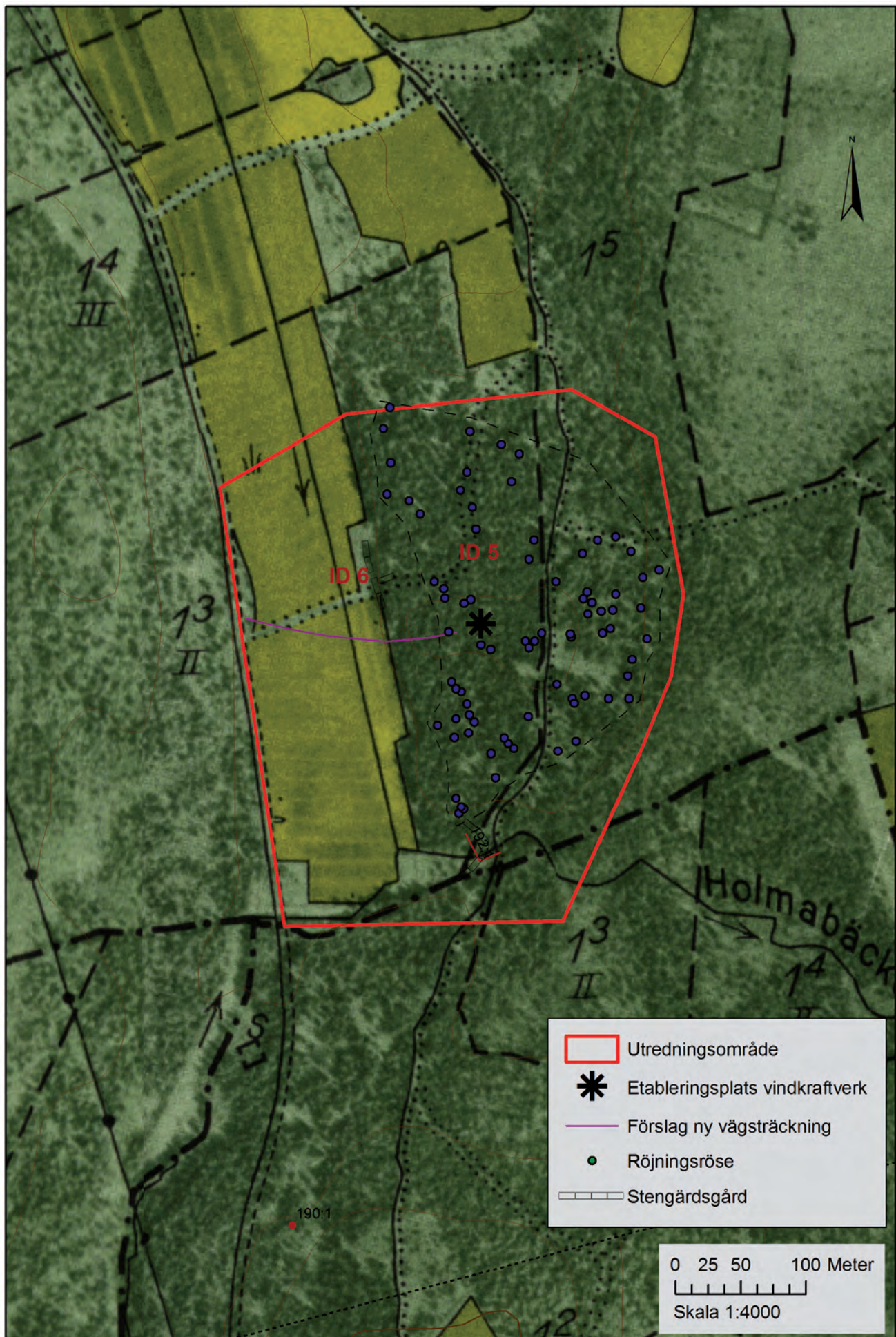
Lunnestorp. Laga skifte 1855. Norra utredningsområdet.

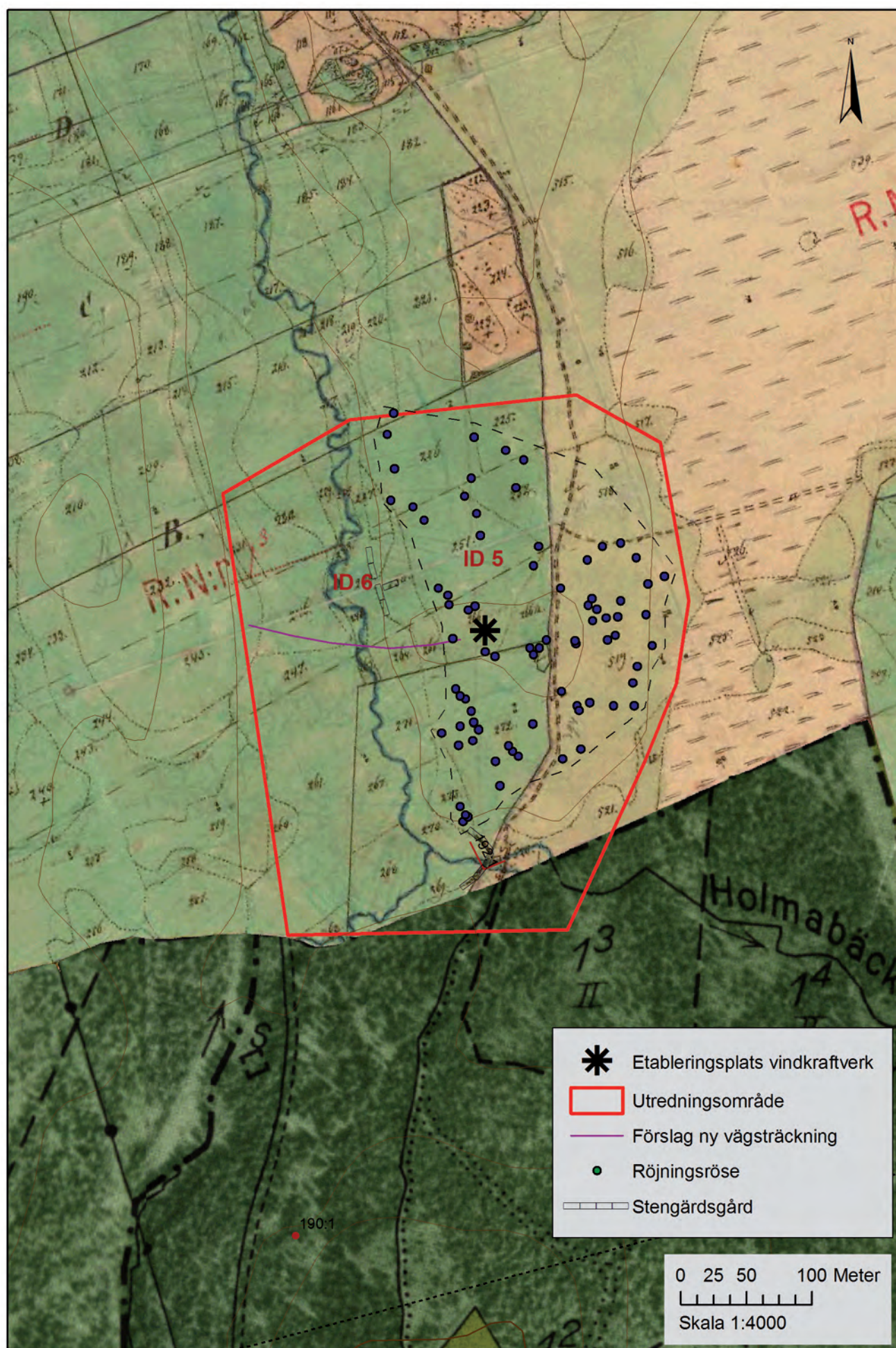
Lunneåtorp. Storskifte 1809. Norra utredningsområdet.

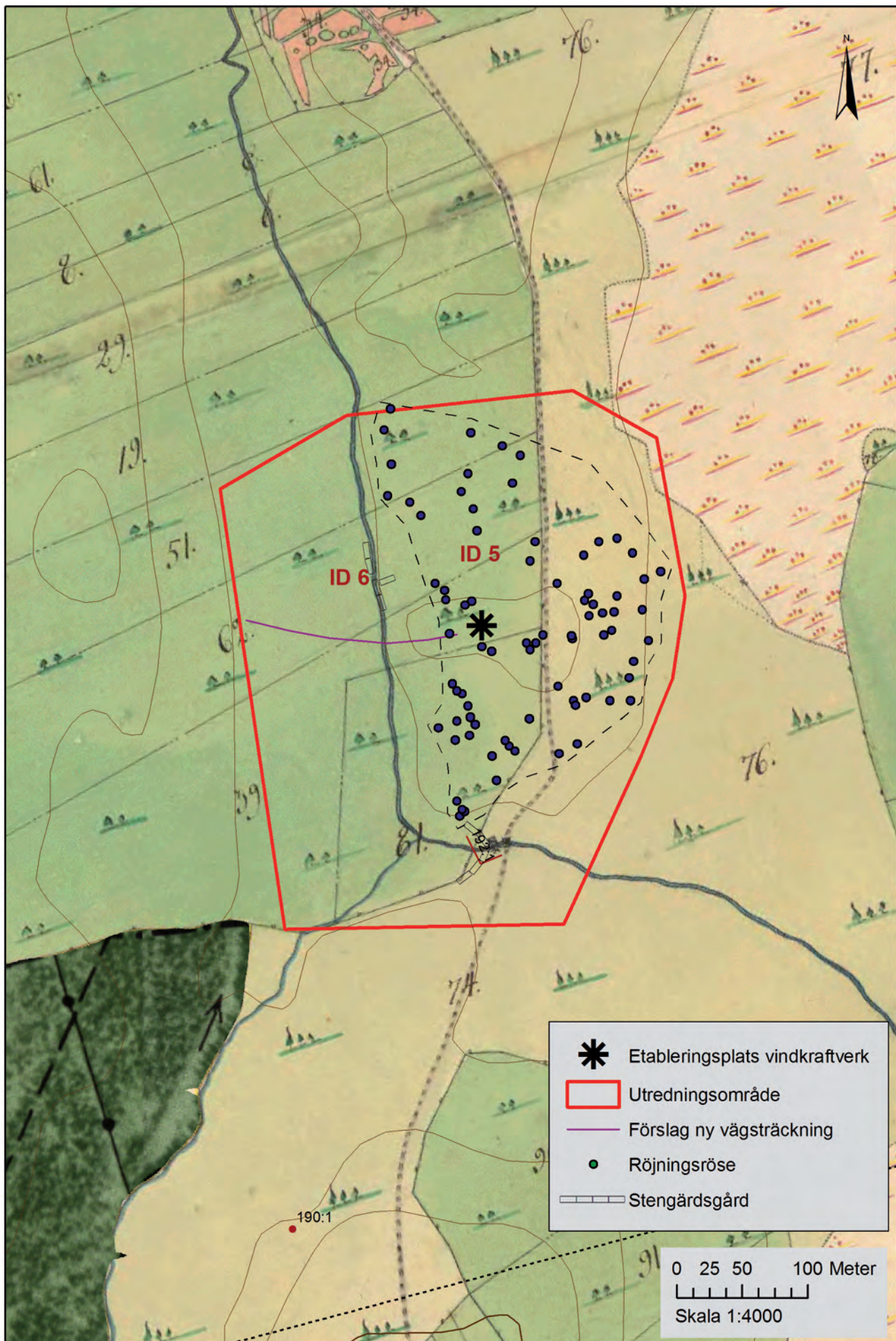
Röd punkt anger fornlämning enligt fornminnesregistret, FMIS.

Lunnestorp. Landskapet i 1950-talets ekonomiska karta. Södra utredningsområdet.

Lunnestorp. Laga skifte 1855. Södra utredningsområdet.

Lunneborp. Storskifte 1809. Södra utredningsområdet.

I utredningsområdena har påträffats fossil åkermark i form av röjningsrösen och hägnader i form av stenmurar. Två områden med röjningsrösen har bedömts som fast fornlämning. Åtgärdsförslaget blir därför en arkeologisk förundersökning.

De mäktiga stenmurararna i det norra området är av relativt sent datum, men eftersom de har ett stort upplevelsevärde bör de i största möjliga mån lämnas utan ingrepp. Lämningar av yngre datum har bedömts som övriga kulturhistoriska lämningar där hänsyn och eventuellt en viss översiktlig dokumentation kan bli aktuell som åtgärd.

